

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

The Journal of International Social Sciences

Cilt: 29, Sayı: 2, Sayfa: 409-423, TEMMUZ – 2019

Makale Gönderme Tarihi: 15.01.2019 **Kabul Tarihi:** 26.05.2019

KİLİS GÜNLÜK HALK GAZETESİ'NDE HATAY MESELESİNİN ELE ALINIŞI

How Kilis Daily Public Newspaper Dealt With The Issue Of Hatay

Meral KUZGUN¹

ÖZ

Suriye'nin Fransız Mandası altına alınacağı 25 Nisan 1920'de San Remo Antlaşması ile belirlenmiştir. Anadolu'da Milli Mücadele devam ettiğinden Suriye'nin kuzey sınırları tam olarak tespit edilememiş, bu sınırlar 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması ile belirlenerek Lozan Antlaşması'nın üçüncü maddesi ile de teyit edilmiştir. Böylelikle Ankara Antlaşması'nın yedinci maddesi geçerli olmak kaydıyla Sancak, Fransız mandası altına girmiştir. Fransa'nın 1936 yılında Suriye'ye bağımsızlık vermesi üzerine Hatay'ın anavatan katılması ve Misak-ı Milli sınırlarına dahil edilmesi Türk Dış Politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hatay Sorunu, İskenderun Sancağı, Suriye, Fransa, Kilis Günlük Halk Gazetesi

ABSTRACT

Syria was determined to be mandated by France with the San Remo Convention in April 25, 1920. As the National Struggle continued in Anatolia, the northern borders of Syria could not be set accurately. These borders could be set upon the Ankara Convention of October 20, 1921 and were confirmed in clause three of the Treaty of Lausanne. Therefore, the District was initially mandated by France, provided that clause seven of the Ankara Convention remained in effect. After France recognized the independence of Syria in 1936, the incorporation of Hatay into the motherland and its inclusion within the borders of National Pact were two of the most critical agenda items in the Turkish Foreign Policy.

Keywords: Issue of Hatay, Iskenderun District, Syria, France, Kilis Daily Public Newspaper

GİRİŞ

Kilis Günlük Halk Gazetesinde Hatay meselesi ele aldığımız 1937-1939 yılları Hatay'ın anavatan katılmasını içeren son 2 yılı kapsamaktadır. Söz konusu gazete yayın hayatına 1921 yılında başlamıştır. Temel amacının yurda ve ulusa hizmet etmek olduğunu belirten gazetenin² (Kilis Günlük Halk Gazetesi, 1938: 1) elimizdeki nüshaları 1925-1940 yıllarını kapsamaktadır. Ancak söz konusu yıl aralığının çok geniş olması nedeniyle yukarıda değinilen yıl aralıklarında "Hatay Meselesi" ele alınmakla birlikte gazetenin 1 Kanuni Sani (Ocak) 1341/1925 tarihli nüshasında gazetenin üçüncü yılına girdiği belirtilmiş olup, imtiyaz sahipleri Mahmud Ragıp ve Abdullah Samet (Kilis Yevmi Halk Gazetesi, 1925:1) olarak belirtilmiştir. Kilis Günlük Halk Gazetesinin Hatay meselesi kapsamında incelediğimiz 1937-1939 yıllarındaki süreçte sahibi Ragıp Yazman olarak görünmektedir. (KGHG,1938:1)

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, KİLİS,

e-posta: meralkuzgun@kilis.edu.tr **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1314-0128>

² Kilis Günlük Halk Gazetesi bundan sonraki atıflarda KGHG şeklinde verilmiştir.

Hatay Meselesi, Türkiye’de ki dönemin ulusal gazetelerinde yer almakla birlikte bu kapsamda çeşitli çalışmalar da yapılmıştır. Ancak yerel anlamda gölgede kalmış olan Kilis Günlük Halk Gazetesi’nin söz konusu meseleye nasıl baktığı ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışma ile bilim alanındaki bu boşluğun doldurulmasına hizmet etmeyi ummaktayız.

1.Tarihsel Arka Plan

Osmanlı Devleti, Suriye topraklarını Yavuz Sultan Selim zamanında 1516 Mercidabık Savaşıyla ele geçirmiş ve yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı egemenliği bu topraklarda devam etmiştir. 1535 yılında Fransa’ya verilen ticari imtiyazların diğer Batılı ülkelere verilmesi bu bölgede Batı etkisinin artmasına yol açmıştır. II. Abdülhamit döneminde (1906) Şam’ı Medine’ye bağlayan Hicaz demiryolu yapımı Osmanlı Devleti açısından bölgenin önemini ortaya koymuştur. (Arı,2008:104-106). Zira II. Abdulhamit,1897 yılında Yunan savaşında, Trakya demiryollarının sağladığı olanakları görmüş ve bu nedenle devletin uzak vilayetlerini daha etkin ve iyi denetleyebilmek için Bağdat Demiryoluna önem vermiştir. (Uluğbay,2008:56)

Fransa’nın 20. yüzyılın başlarında Suriye’ye ilgisinin ekonomik gerekçeleri bulunmaktaydı. Her şeyden önce Fransa, Suriye’yi ucuz tarımsal ürün kaynağı olarak gördüğünden Suriye ihracatının yaklaşık üçte biri buraya akmıştır. Fransa, Suriye ham ipeğinin üretimini ve satılmasını kontrol etmekle birlikte Suriye tütününü Fransız sermayesinin baskın olduğu rejeye bağlanmıştır. Ekonomik hakimiyetini bölgede sağlamaya çalışan Fransa, Suriye’deki Arap milliyetçilerini kendi menfaati çerçevesinde desteklemiş ve Şam’daki Fransız konsolosluğu birçok Arap milliyetçisi ile temasa geçmiştir. Osmanlı Devleti’ni parçalamak amacıyla Arap milliyetçiliğini destekleyen Fransa hükümeti, Suriye’deki Fransız okullarının her türlü bilimsel, kültürel ve eğitim masraflarını karşılamıştır. Böylelikle Fransa, Suriye’de Osmanlı Devletine karşı Arap milliyetçiliği destekleme yoluna gitmiştir. (Lutskiy,2011:301-313)

20. yüzyılın başlarında uyanmakta olan Arap milliyetçiliğinin³ vurguladığı temel noktalar; Arapların hak ve imtiyazlarının olduğu ancak Türklerin bunu önemsemediği şeklindeydi. Birinci Dünya Savaşı başladığında Arap ayaklanmasının başını Haşimi sülalesinden Şerif Hüseyin bin Ali ve oğulları üstlenmiştir. Mekke Emiri’nin İngiltere ile anlaşmasında gerekçe olarak İttihat Terakki’nin Türkleştirme siyaseti ya da Cemal Paşa’nın Suriye’deki sert idaresi⁴ gösterilmiştir(Kılınçkaya,2004:58ve 87).

³ Birinci Dünya Harbi’ne yedek subay olarak katılan ve 4. Ordu komutanı Cemal Paşa’nın emir subayı olarak, Kudüs’te ve Suriye’de bulunan Falih Rıfkı Atay Zeytindağı isimli eserinde Arap milliyetçiliği meselesinin kökeninde Türk düşmanlığının yattığını belirtmektedir. Bkz. Falih Rıfkı Atay, *Zeytindağı*, Pozitif Yay., s. 46.

⁴ Suriye cephesi, I. Kanal Harekatı olarak geçmekte olup, Birinci dünya Savaşı’nın ilk devresinde Suriye’de 4. Ordu Komutanı olarak bulunan Cemal Paşa’nın emrinde oldukça önemli kuvvetler vardı. Ancak Çanakkale muharebeleri patlayıp bu sırada Doğu ve Irak cephesine de yardımlar yapılmak zorunda kalınca 4. Ordudan çekilen kuvvetler nedeniyle bu ordu zayıfladı. Hicaz kıtasında Mekke ve Medine gibi kutsal sayılan şehirler ve bölgelerdeki hareket da Cemal Paşa’ya bağlıydı. Hicaz’a peygamber soyundan geldikleri kabul edilen Şerif ve ailesi hakimdi. Hac makamları Hicazdayken Hicaz Osmanlı Devleti’ne vergi ve asker vermezdi. Ama her yıl İstanbul’dan önemli miktarda altın çekerd. Şerif Hüseyin ve ailesinin bir kısmı İstanbul’da Ayan (Senato) üyesi olmalarına rağmen Ayan’a uğramadan maaşlarını alırlardı. Şerif Hüseyin ve ailesinin Boğaziçi’nde yalıları, köşkleri bulunmaktaydı. Birinci Dünya Harbi’nde Osmanlı Devleti’ne hizmet etmek yerine İngilizlerle işbirliği yaptılar. İngilizlerden de büyük paralar ve silahlar elde ettiler. Mekke’deki Türk askerleri Araplar tarafından, hastanedeki yaralı ve hastalara varıncaya kadar öldürüldü. Medine’de Fahri Paşa Komutasındaki küçük kuvvet, Peygamber kabrini korumak için destansı bir savunma vermişti. Suriye cephesinde yükselen Arap Milliyetçiliğinin kökenleri 1908 ihtilalinden öncesine dayanır. İngilizlerin peşinden giden Hicaz şerifi ve ailesinin kurduğu devlet, kısa bir süre sonra başka bir Arap ailesi tarafından devrilmiştir. Kutsal bölge ve şehirlerde Haşimi Sülalesi Krallığının yerini, vehâbi Suut ailesi almıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya’dan Orta Asya’ya Kadar Enver Paşa (1914-1922)*, Cilt: 3, Remzi Kitapevi, İstanbul 1987, s. 259-267; Bahriye Nazırı ve 2. Ordu Kumandanı Cemal Paşa, Kurmay Başkanı olarak Albay von Frankenberg’i istemiş ve 1924 yılının sonuna doğru büyük bir maiyetle Şam’a doğru yola çıkmıştır. 1915 Eylülünde Şam’daki 8. Kolordu’ya gönderilen Albay Baron von Kress de Cemal Paşa’nın emrindeydi. Limon von Sanders, *Türkiye’de Beş Yıl*, Çev: Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Yay., 5. Baskı, İstanbul 2017, s. 65 ; Cemal Paşa’nın Arap milliyetçilerine yönelik tutumuna ilişkin olarak baskı uyguladığı doğru olmakla birlikte bu kapsamda Arap entelektüellerini ve subaylarına yönelik Fransız Konsolosluğunda arama yaptırmış, Arap ulusal hareketinin birçok seçkin üyesini suçlayacak belgeler ele geçirmiştir. Bir dizi gazetenin kapatıldığı, Arap ulusal derneklerinin üyelerini

Arap isyanı için böyle bir bahaneye sığınılmakla birlikte 16 Mayıs 1916 tarihinde Sykes-Picot Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Orta doğu haritasına şekil verilen haritada maviye boyanmış kısım, Fransız yönetimine bırakılarak doğrudan Suriye'nin sahil bölgesi olan Hatay, Lazkiye, Trablusşam, Beyrut ve Sur gibi kıyı şehirleriyken (Umar, 2004:218), Kilikya'nın tamamını ve son dolaylı olarak da Halep, Hama, Humus ve Şam'ı içine alan Arap Devleti'ni kapsamasına karşılık, Filistin'in Suriye'nin bir parçası olduğu fikrinden vazgeçilmiştir. Antlaşma haritasında yer alan kırmızı boyalı kısım doğrudan İngiltere'nin yönetimine bırakılan İran Körfezi'nin üst kısmından başlayarak Bağdat'ın kuzeyine uzanan topraklardan meydana gelmiştir. İngiltere'nin payına düşen Akka ve Hayfa limanları, öngörülen demiryolunun yapımıyla, Mezopotamya'yı Akdeniz'e bağlamış olacaktır. Bu şekilde Hindistan yolunun güvenliği sağlanırken muhtemel bir tehdit olan Rusya ile arasına Fransa'yı alarak, Rusya'nın güney siyasetinin önü kesilebilecekti. Antlaşmaya son halini vermek için Rusya ile temasa geçilmiş ve neticede Van, Bitlis, Erzurum ve Trabzon Rusya'ya verilmiştir.(Şahin, 2015:255)

2.Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Hatay İle İlgili Gelişmeler

Suriye'nin Fransız Mandası altına alınacağı 25 Nisan 1920'de San Remo Antlaşması ile belirlenmiştir. Anadolu'da Milli Mücadele devam ettiğinden Suriye'nin kuzey sınırları tam olarak tespit edilememiş, bu sınırlar Ankara Antlaşması ile belirlenerek Lozan Antlaşması'nın üçüncü maddesi ile de teyit edilmiştir. Böylelikle Ankara Antlaşması'nın yedinci maddesi geçerli olmak kaydıyla Sancak, Fransız mandası altına girmiştir. Suriye üzerindeki Fransız Mandası, Milletler Cemiyeti Meclisince 23 Eylül 1923'te kabul edilmiştir. Böylelikle Fransa 1921 Ankara Antlaşması gereğince Suriye içinde Sancak bölgesi için muhtar bir idare kurmuş oldu. (Gönlübol vd, 1996:127)

Sakarya zaferi sonrasında Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşek) ile Franklin Bouillon arasında imza edilen Ankara Antlaşması; Adana bölgesinin boşaltılması, Çukurova ve Suriye arasındaki sınırın Türkler lehine düzeltilmesi, İskenderun'da Türk milletinin menfaatini koruyan özel bir rejim uygulanması esaslarına bağlanmıştır. Buna karşılık, Fransızlar Bağdat demiryolunun bazı kesimleri üzerinde (10. Madde) istedikleri imtiyazları elde etmişlerdir. Böylelikle güneyde Antep ve Adana bölgeleri kurtarılmış olup, Fransa gibi bir Avrupa devletinin Türkiye'yi ve Misak-ı Milli'yi resmen tanıması açısından önemli bir anlaşma olmuştur (Hatipoğlu, 2001,121-122). Bu arada, Fransa manda yönetimi Suriye ve Lübnan'ı; Halep, Şam, Lübnan Devleti ve Lazkiye Alevi Devleti isimleri altında parçalara ayırmakla birlikte İskenderun Müstakil Sancağı kurulmuştur.1921 yılında bölgedeki Fransız Yüksek Komiserinin bir kararnamesi ile İskenderun Sancağı, Halep Devletine bağlanmış zamanla söz konusu sancak Şam yönetiminin kontrolüne girmiştir (Öymen, 2007:394)

1921 tarihli Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından bir ay sonra kurulması gereken Karma Komisyon ancak Eylül 1925 yılında kurulabilmiştir. Türkiye ve Fransa arasında Suriye sınırı ile ilgili müzakereler neticesinde18 Şubat 1926 tarihinde taraflar arasında "Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması" imzalanmıştır. Antlaşma, Türkiye Suriye sınırını belirlemekle birlikte Türk Fransız ilişkilerini de yeniden düzenlemiştir. Bu antlaşma önce parafe edilmiş ve sonrasında imzalanmıştır. Bunun sebebi, İngiltere'yi Musul konusunda San Remo Konferansı'nda destekleyen Fransa, Türkiye ile İngiltere arasında Musul sorunun çözülmesini beklemiş olmasından kaynaklanmıştır. Nitekim, Musul konusunda Milletler Cemiyeti'nin nihai kararını Türkiye kabul ettikten sonra Fransa, Türkiye ile Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesini 30 Mayıs 1926 imzalamıştır. Buna göre Türk-Fransız komisyonu kurularak Cizre ve Nusaybin sınırının tespitine başlanmış ve çıkan sorunlar, Haziran 1929'da her iki tarafı memnun edecek şekilde çözümlenmiştir (Eyicil, 2005:402)

Bu sırada,1926 yılından Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiseri, çıkarttığı bir kararname ile İskenderun Sancağını doğrudan kendisine bağlamıştı. Böylelikle bu yönetimin meclisi, anayasası ve seçilmiş bir hükümeti olacaktı. Yapılan seçimlere birkaç kişinin dışında Türkler adaylığını

kitlesel olarak tutuklanıp, 1915-1916 yıllarında birçok Arap, ulusal mahkemeye çıkartılmıştır. Tüm bunların sebebi Arap milliyetçilik hareketi içinde olanların Osmanlı Devleti ile savaş halinde olan İngiltere ve Fransa ile işbirliği içinde olmalarından kaynaklanmıştır. Bkz. Borisoviç Lutskiy, *a. g. e.*, s. 342.

koymadığı gibi Türklerin % 95'i seçimlere katılmamıştır. Sonuçta Fransız yönetimi altında "İskenderun Sancağı" kuruldu. Hükümet başkanlığına Fransa'nın bu bölgedeki Genel Valisi durumundaki Durieux seçilmiştir Fransızların amacı; Türkleri bir oyunun içine çekerek bölmektir ancak Türkler bu oyunun içinde yer almamışlardır. Yerel Meclise seçilenlerin çoğunluğu Arapların etkisindeydi. Bir süre sonra Suriye Devlet Başkanı Ahmet Nami'nin çabalarıyla söz konusu Meclis, Şam'ın etki alanına girmiş ve 1928 yılında Şam Mebuslar Meclisi, Kurucu meclis sıfatıyla Suriye Anayasayla birlikte İskenderun'un statüsü ile ilgili bir belge hazırlamıştır. 1930 yılında da Milletler Cemiyeti Mandalar Komisyonu bu belgeleri kabul etmiştir (Öymen, 2007: 395-396)

1936 yılına kadar geçen sürede İskenderun Sancağındaki Türklerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye katılmak istediklerini belirtmekteydi. Fransızlar ise bu tarz yaklaşım ve taleplere sert tepki göstermiştir. 1936 yılında Fransa ve Suriye arasında yapılan antlaşma ile Suriye'ye bağımsızlık verilmesi ve mandanın ortadan kaldırılması gündeme gelmiştir. Ancak, bu antlaşmada İskenderun Sancağına tanınan önceki haklardan bahsedilmiştir. Dolayısıyla Fransa, İskenderun Sancağı üzerindeki haklarını da Suriye'ye devretmiş ve bu durum Türk hükümetinin tepkisine yol açmıştır. Türkiye, Fransa'dan Suriye ve Lübnan'a verilen bağımsızlık hakkının İskenderun Sancağına da verilmesi istemiştir (Umar, 2004: 505). Fransa, Türkiye'nin talebini Ankara Antlaşması'nda öngörülmediği için geri çevirmiştir. Bu esnada Atatürk, Antakya ve İskenderun çevresinin Hatay olarak belirlenmesini, İskenderun ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin isminin "Hatay Hakimiyet Cemiyeti" olarak değiştirilmesini emretmiştir. Kilis, Mersin, Hassa ve Dört Yol'da bu cemiyetin şubelerinin açılması için görevlendirmelerde bulunmuştur. (Balci, 2018: 252)

Yaşan bu gerginlikler üzerine Fransa'nın Hatay meselesini Milletler Cemiyeti'ne götürme çabalarını Türkiye'nin de kabul etmesi üzerine, Milletler Cemiyeti Hatay meselesini 1936 Aralık ayında incelemeye almıştır. Milletler Cemiyeti Konseyi, 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında meseleyi görüşmüş ve İsveçli temsilci Sandler'i raportör tayin etmiştir. Sandler raporunda üç kişilik bir gözlemci heyetin Hatay'a gönderilmesi istemiş, 31 Aralık 1936 tarihinde Hollanda, İsveç ve İsviçreli üç kişilik heyet, Hatay'da görevine başlamıştır (Şahin, 2008, 609). Milletler Cemiyeti Konseyi 27 Ocak 1937'de (Sandler raporu olarak) Hatay için yeni bir statü kabul etmiştir. Bu statüye göre; İskenderun Sancağı iç işlerinde tamamen bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlı, kendine özgü bir anayasa ile yönetilen ayrı bir varlık" olacaktı. Statünün ve anayasanın uygulanması Milletler Cemiyeti'nin denetim ve gözetiminde yürütülecekti. Sancağın, ülke bütünlüğünü, yapılacak bir antlaşma ile Türkiye ve Fransa tarafından garanti altına alınacaktı (Eyicil, 2005: 414). Bunun yanı sıra belirlenen statüde Sancağın resmi dili Türkçe olacak, ordusu bulundurulmayacaktı (Şahin, 2008: 610).

Milletler Cemiyeti Konseyince 27 Ocak 1937 yılından kabul edilen yeni statü tüm Anadolu'da sevinçle karşılanmıştır. Ankara Ulus meydanında ve İstanbul Beyazıt meydanında büyük bir miting düzenlenmiş, Mustafa Kemal Atatürk'e, Başbakan İsmet İnönü'ye, Mareşal Fevzi Çakmak'a, Dışişlerine ve CHP Genel Sekreterliğine teşekkür ve tebrik telgrafları çekilmiştir (Ulus, 1937: 1 ve 6).

3. Hatay Sorunu ve Kilis Günlük Halk Gazetesi'ne 1937 Yılı İçindeki Yansımaları

3.1. Hatay Halkına Yönelik Suriye'nin Tutumu

Hatay meselesi 1937 yılına kadar birçok aşamadan geçmekle birlikte Fransız elçisi B. Ponsot; Türkiye, Fransa ve Suriye arasında imzalanacak üç taraflı anlaşma hakkında Türk hükümetine bir nota vermiştir (KGHG, 1937: 1). Bu sürecin akabinde Türk Başbakanı Londra'ya gitmeden önce Paris'e uğramıştır. Burada yapılan görüşmelerde Hatay meselesi, Türkiye-Suriye sınırı ve Hataylı Türklerle Suriyelilerin münasebetleri hakkında Fransız diplomatlarına ve Fransız Cumhurbaşkanıya ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bu münasebetler devam ederken Hatay'da Türklere yönelik işkenceler söz konusu olmakla birlikte, Suriye'de Türk düşmanlığına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Türk taraftarı propaganda faaliyetlerini yürütenler Suriye yönetimince tutuklanmış ve Halep'te çıkan "E'ehali" gazetesi de kapatılmıştır (KGHG, 1937: 1).

Suriye'deki Türk düşmanlığının kaynağı Fransızların mandası durumunda olan bu topraklarında yürütülen eğitim öğretim programlarında da aramak gerekir. Suriye'deki okullarda tarih kitaplarında Türk düşmanlığı aşılarmaktaydı(Akşin,1999:305).Tüm bunların yanı sıra Hatay'ın konumu ile ilgili görüşmeler devam ederken Türk Dış İşleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras, Milletler Cemiyeti Konseyi müzakerelerine katılmak için Cenevre'ye gittiğinde Suriye Başvekili Cemil Merdum de Türkiye'nin aleyhinde Cenevre'de girişimlerde bulunmuştur(KGHG,1937:3).

Milletler Cemiyeti Meclisi'nin aldığı karar gereğince Sancak için bir statü ve anayasanın hazırlanması için bir " Uzmanlar Komitesi" oluşturulmuş ve bu komite 25 Şubat 1937⁵ tarihinde kurulmuştur. Sancak'a gönderilen gözlemci heyetle çalışmalara başlayan komite, Türkiye ve Fransa tarafından sunulan tasarılar ışığında 15 Mayıs'ta statü, anayasa ve Sancak'ın sınırlarını kapsayan bir rapor hazırlama aşamasına girişmiştir. Bu kapsamda 1937 yılının Mayıs ayı içinde Hatay anayasası ve statüsü, Uzmanlar Komitesince bitirilmiş geriye ise lisan meselesi, Türkiye Suriye arasında tayin edilecek bitaraf mıntika işlemi kalmıştır ki konsey, bu meselelerin 28 Mayıs'a kadar netleşeceğini bildirmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye-Suriye ve Fransa arasında yapılacak üç taraflı anlaşma için Fransa'nın Ankara büyükelçisi ile Suriye Fevkalade Komiseri Paris'e ve Cenevre'ye gitmişlerdir. Bu görüşmeler sonunda Sancak üzerinde birçok noktalarda anlaşmaya varılmış ve Türkiye Fransa arasında Cenevre'de 29 Mayıs 1937 tarihinde Sancak'ın milli bütünlüğünü teminat altına alan ve yeni Türkiye-Suriye sınırı belirleyen bir anlaşma yapılmıştır. (Gönlübol vd, 1996:130-131).

Bu durumla ilgili olarak Hatay anayasası ve statüsüne ait son kararlar da Milletler Cemiyetince tayin edilen Uzmanlar Komitesinin 28 Mayıs 1937 tarihli toplantısında Türkiye'nin lehine sonuçlanmıştır. Bu netice Suriyeler tarafından hoş karşılanmamıştır(KGHG,1937:1).Milletler Cemiyeti Komitenin hazırladığı raporlar doğrultusunda Hatay'ın bağımsızlığını onanmıştır. Türkiye ve Fransa arasında imzalanan anlaşmaya göre; Sancağın resmi dili Türkçe olmakla beraber ikinci dil Arapça olacaktır. Bu antlaşma çerçevesinde İskenderun ve Antakya sancaklarının bütünlüğü garanti edilerek sınırlar tespit edilmiştir (Turan, 2017:299).

Hatay ilinde sevinçle karşılanan bu gelişmelerin taçlandırılması amacıyla 18 Hazirana bırakılan milli bayrama Suriye Vatani Partisi'ne mensup memurların Türklere karşı silahlı saldırılarda bulunmaları gölge düşürmüştür. Nitekim Fransızlar bölgede askeri idare tatbikatına mecbur kalmış, söz konusu saldırılar neticesinde ölen ve yaralanan Türk vatandaşları olmuştur (KGHG,1937:1). Bu gelişmelerin yanı sıra bundan sonraki her yılın 1 Haziranında Hatay'da milli bayram yapılacağı Kilis Günlük Halk Gazetesi'nde belirtilmiştir(KGHG, 1937:1).

Kırıkhan'da Kilci Ömer adında bir Türk'ün öldürüldüğünden bahseden gazete, Vatani Parti'sinin emri altında olan Şam Meclisi'nin, Sancağın Araplara ait olduğu fikrini savunduğunu belirtmiştir. (KGHG,1937:3)

Türkiye, Hatay meselesi kapsamında sadece Hatay ili içindeki Suriyelilerin taşkınlıklarıyla mücadele etmemiş aynı zamanda Suriye Hükümeti'nin de olumsuz ve işleri zora sokan yaklaşımlarıyla da mücadele etmek durumunda kalmıştır. Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin " *Cenuptaki Aşar Meselesi*" başlığında Suriye Hükümeti'nin 1921 Ankara Antlaşması ve 1929 Protokol hükümlerine muhalif olarak sınır boyundaki Türk mahsullerinden ağır vergiler almaya başladığı haberine yer vermiştir. Haberin ayrıntısında 1921 Ankara Antlaşması'nın 13. Maddesi gereğince Türkiye-Suriye sınırının iki tarafında oturan ahalinin her türlü tekalifini (vergisini) ikamet ettiği ülke hükümetine ödemesi kabul edilmiştir. Buna göre bu antlaşma hükmüne birkaç sene riayet edildiği ancak tanzim edilen 1929 tarihli protokolde Ankara Antlaşması'nın 13.cü maddesince söz konusu alan 5 ve 12 km'lik saha şeklinde belirlenmiş olup, Suriye Hükümeti'nin bundan yararlanarak arazi vergisi adıyla Türk emlakinden aşar almaya başladığı ifade edilmiştir (KGHG,1937:1)

⁵ Bu tarihte Hatay anayasası için Cenevre'de başlayacak görüşmelere giden delegelerden Baş delege Dış İşleri Genel Sekreteri Numan Rifat Menemencioğlu, Hukuk Profesörü Ethem Mekuku ve Ali Fuad, Adliye Vekaleti Hukuk İşleri Genel Müdürü Şinasi Zihni, Dış İşleri Bakanlığından Abdullah Zeki, Tarık Emin, Şemsettin Arif bey gibi isimler yer almıştır. Bkz. Ulus, 21 Şubat 1937, s.1

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin 21.06.1937 tarihli ve “ *Hatay Hadiselerinden Sonra Suriyelilerin Bilmeleri Lazım Olan İki Hakikat*” başlıklı yazı Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi'nin kaleminden nakledilmiştir. Buna göre; Hatay'da yaşanan taşkınlıkların Fransız müstemleke memurlarının gözü önünde yaşandığı, İskenderun-Antakya meselesinin Milletler Cemiyetinde halledildiği, bunun neticesinde Fransız-Türk dostluğunun ve müstakbel Suriye sınırlarını temin eden muahedeler yapıldığı belirtilmiştir. Türk tarafının Suriye ile ilgili tutumu açıklan haberde Suriye'nin Fransa'nın mandası altındaki sömürüsüne karşı olup, Lozan görüşmelerinde Türkiye'nin; Suriye'nin kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi gerektiğini savunan bir ülke olduğunu ve Türklere karşı yapılanların kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu nedenle Suriye'nin daha akılcı davranması gerektiği dile getirilerek, Türk nüfusunun ağırlıklı olduğu Hatay ve havalisinin tam bir emniyet içinde olmadığından bu yaşatılanların karşılığının mutlaka olacağı belirtilmiştir. Gazete, Hatay halkının yaşadığı tüm olumsuzluklardan Fransa'yı mesul tutulmuştur. (KGHG,1937:1-2). Mezkur gazetenin “*Hatay'da*” başlıklı yazısında Hatay'daki Vatani fesatçıların, Alevi Türkler aleyhinde tecavüze başladıkları ve Hatay halkevinin müstemlekeçiler tarafından basıldığı, Antakya hükümet konağında öldürülen Türk gençlerinin olduğu, şehrin Halep'ten gelen askerlerle kontrol altına alındığı belirtilmiştir (KGHG, 1937:1)

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin manşetlerine yansıyan ve Türkiye Suriye arasında sorun teşkil edebilecek konulardan biri de Türk vatandaşlarının güneyde kalan emlakları meselesidir. Gazetenin belirttiğine göre; güneydeki emlake ait birer beyanname gönderilmesi noktasında bir ilan Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılmış, (Ekim ve Kasım 1929) bunun üzerine her Türk oradaki alakasını bir taahhütlü mektup ile Dışişleri Birinci Daire Genel Direktörlüğüne bildirmiştir. Gazete haberinde belirtildiğine göre 1932 yılında Türkiye ile Fransa arasında emlak ihtilafı yapılmış, 1937 yılında da teşekkül ettirilen komisyonundan Türk murahhasının alaka sahiplerine göndermiş olduğu 5 soruluk evrakın cevabının Türk vatandaşlarınca cevaplandırılması istenmiştir.⁶

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin 05.07. 1937 tarihli ve “*Türkiye-Suriye Hudud Komisyonu İşlerini Bitirdi*” başlıklı haberinde komisyonun işlerini bitirdiğinden, zabıtlar parafe edildikten sonra komisyondaki Fransız delegelerinin Toros ekspresiyle Halep'e gittikleri belirtilmiştir. Haberin devamında Fransız heyeti başkanı B. Filip David'in komisyonun mesaisi hakkında verdiği beyanatında her iki tarafın sunmuş olduğu tekliflerin karşılıklı menfaatlere uygun bir şekilde kabul edildiğini, Hatay meselesinin halledilmesinden ve Cenevre Anlaşmasından sonra kuvvetlenen Türk Fransız dostluğunun sarsılmadan devam edeceğine yer verilmiştir(KGHG,1937: 1).

Türkiye'yi Hatay'da temsil edecek olan İskenderun konsolosluğuna Paris Konsolosu B. Firuz Kesim atanmıştır (KGHG,1937:2). Bu sırada 31 Ağustosta İskenderiye'den yeni vazifesine gelen Hatay Fransız Delegeşi Roger Gagreau verdiği beyanatında uluslararası antlaşma ile halledilmiş Sancak'ın geleceğinin, Milletler Cemiyeti nezaretine bağlandığını ifade ederek 1939'da Suriye'deki Fransız mandasının nihayetine kadar fevkalade komiser mümessili olarak Sancak'taki yeni görevine devam edeceğini belirtmiştir. Sözlerine devam eden Gagreau, arazinin zenginliği, transit ticaretin ve özellikle İskenderun Türk limanının çevre iktisadi hayatına büyük katkısı bulunduğunu belirtmiştir (KGHG,1937:3).

Kilis Günlük Halk Gazetesinin 06.09. 1937 tarihli ve “*Bilinmesi Lazım Gelen Hakikat Antakya Sancağının adı Hataydır*” başlıklı Cumhuriyet gazetesinden nakledilen yazıda Fransız yazar ve mebusların Antakya-İskenderun havalisinin Araplığını ve Suriye'nin ayrılmaz bir parçası olduğu yönünde neşriyat faaliyetlerinin yürütüldüğüne değinilmiştir. Yazının devamında söz konusu toprakların tarihini, Arap, Bizans ve Roma tarihine bağlayarak ve Türklerin birkaç asır buralarda hüküm sürdüğü iddia edenlerin Türklerin hakimiyetinin Hititlere kadar uzandığı bildiklerini, Roma ve Bizans medeniyetinin Anadolu'da hazır ve parlak bir medeniyet üzerine oturduklarını ve bu

⁶İlgili sorular 1- Emlak sahibinin kim olduğu, 2- Emlakin halihazırda kimin elinde bulunduğu, 3-Tasarruf vesaii nelerden ibaretse adı birer örneği, 4-Zaptedilmiş mülk varsa ve aynen iadesi kabil değilse değerinin ne olduğu, 5- Mülk sahibinin komisyondan bir dileği olup olmadığı bkz. Kilis Günlük Halk Gazetesi, 29.07.1937, s. 1.

medeniyetin Orta Asya'dan gelen uluslarca getirildiği belirtilmiştir. Yazının devamında bugün Maraş ilinin Hititler dönemindeki adının Marase sonraları ise Maraş olduğu, Hitit Devleti'nin İskenderun ve Halep çevresindeki hakimiyetin olduğu, bugün Hatay denilen Antakya-İskenderun Sancağının Araplıkla ve Suriye denilen yer adıyla ilgisi bulunmadığı belirtilmiştir. Fransız kaynaklarına değinilerek ele alınan haberde; Akdeniz, Lübnan ve Fırat arasındaki mıntıkanın muhtelif Hitit prenslikleriyle dolu ve buradaki Hitit medeniyetinin kuvvetli etkisi olduğuna değinilmiştir. Bunun yanı sıra Akdeniz mıntıkasındaki devletlerden biri ve idari merkezi Kargamış olan, kendilerine de “ Hati ya da Hata” denilen bir devletten bahsedilmiştir. Tüm tarihi gerçekler ışığında Antakya-İskenderun bölgesinin adı Hatay'dır denilmektedir (KGHG,1937:1-3).

Hatay'a gelen mektupların üzerinde adres olarak kullanılan Hatay ifadesi İskenderun Posta İdaresince geri çevrilmekte ve halk bu durumdan rahatsız olmuştur. Bunun yanı sıra delege Garo, Türk düşmanlarından oluşan bir grup tarafından “İttihad-ı Anasır Cemiyeti” oluşturulmuştur. Nüfus hakimini azledilmesi ve yerine başka birinin gelmemesi nedeniyle halkın nüfus işleri de aksamaktadır. Hatay'da Fransızlar tarafından Adliye teşkilatındaki mahkemeyi sevk ve idare edecek kişilerin Türk düşmanı olduğu Kilis Günlük Halk Gazetesinde ifade edilen haberler arasındadır (KGHG,1937:2)

Sancaktaki yeni rejim hükümlerine göre Hatay'da Türkçenin resmi dil olarak kullanılması sıkıntılar yaratmıştır. İttihad-ı Anasır Cemiyet'in Antakya'daki toplantısına Türkler ve Ermeniler katılmamıştır. Katılanlar arasında Cemiyetin kurucu olmak isteyen Belediye reisi İbrahim Civelek, İskenderun Belediye reisi Nikola Filipi, azadan İlyas Raad, Elliva gazetesi sahibi Edvard Nun Efendi bulunmaktadır. Hatay'da Ermenilerin tarafız kalma yönünde bir tutum içinde oldukları, Hatay'ın durumunu netleştirmek için dünyanın her yerinden Hataylıların oylarını kullanmak üzere yola çıktıkları ve Hatay'da kültür işlerinin son derece bozuk olduğu söz konusu gazetede belirtilmiştir (KGHG, 1938:1)

3.2.Suriye Yönetimin Türkiye'ye Karşı Tutum Değişikliğine Götmesi

Hatay meselesine yönelik olarak Türkiye lehine gelişen hadiselerden sonra Suriye Başbakanı Cemil Merdum'un basına verdiği beyanatlarında önceki saldırgan ifadelerini terk ettiğini görüyoruz. Cemil Merdum, 1937 Temmuzunda Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Numan Memencioğlu ile görüşmüştür. Ülkesine döndükten sonra Suriye gazetelerine verdiği demecinde; Milletler Cemiyeti'nin verdiği kararların dürüst tatbikatının iki memleket arasındaki geçici anlaşmazlıkları ortadan kaldıracığına, Suriye'de bu gelişmeleri anlamakta güçlük çeken kesimlere bunların anlatılması gerektiğine, Türkiye'nin müstakil ve müreffeh bir Suriye görmeyi arzu etmekten mutlu olduğuna, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalara sadakatinden emin oldukları için Milletler Cemiyeti Konseyinin kararlarını uygulayacaklarını, Hatay'da yeni idare şeklinin 5 ay sonra başlanacağını, Fransa'nın Suriye'deki mandaterliğinin devam ettireceği 2 yıl içinde Milletler Cemiyeti'nin kararlarının ilk devrinde tatbik başlama vazifesinin kendilerinde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Cemil Merdum verdiği demecin devamında Milletler Cemiyeti siyasetinde aralarında tam bir işbirliği halinde olan Türkiye ve Fransa'nın Hatay'daki çalışma birliğinin iki devletin dostluğunu kuvvetlendireceğine değinmiştir. (KGHG,1937:1)

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin bildirdiğine göre Suriye basınında bir süreden beri Türkiye aleyhine yayınların durduğu ve Suriye Türkiye ilişkilerinin iyileştirilmek arzusunda oldukları belirtilmektedir. Bu kapsamda Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın yakında Şam'ı ziyaret edeceği ve iki ülke arasında bir dostluk antlaşması yapılabileceği belirtilmiştir (KGHG,1937:1).

Suriye Başbakanı Cemil Merdum, Paris ziyareti sonrasında Ankara'ya gelmiş ve hükümet erkânı ile görüşmüştür. (KGHG,1937:1).Ankara'da bulunan Cemil Merdum, Atatürk ile görüşmüş, bu görüşmede Atatürk, Suriye halkını muhabbetle selamladıklarını, Türkiye'nin Suriye'yi müstakil ve mutlu görmekten memnun olacaklarını ifade etmişlerdir. Cemil Merdum, bu sırada Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile defalarca görüşme imkanı bulmuştur. İkili görüşmelerde iki ülke sorunları samimi bir atmosfer içinde konuşulmuştur. Cemil Merdum ülkesine dönmeden önce gazetecilere vermiş olduğu beyanatında; Ankara'daki karşılaşmadan ve

misafirperverlikten çok memnun olduğunu, iki ülke arasındaki müşkül sorunların iki kardeş ülkeye yakışır şekilde halledildiğini, Türk basının kendisi ile ilgili olumlu yayınlarını da memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir(KGHG, 1937:1)

3.3.Hatay Seçimlerindeki Süreç

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin “ *Hatay Heyeti Geldi*” başlıklı yazısında; Milletler Cemiyeti adına Hatay'daki seçim faaliyetlerini kontrol etmek amacıyla Avrupa'dan yola çıkan 5 kişilik heyetin önce İstanbul'a daha sonrasında Ankara'ya en sonunda da Hatay'a uğradığı belirtilmiştir. Heyetin, İngiltere'den Reid'in başkanlığında İsviçreli Secreten, Norveçli Riner, Hollanda'dan Vandemanderer, Belçika'dan Sovgravchten'dan oluştuğu ve başlıca amacının Milletler Cemiyeti'nin vermiş olduğu talimat doğrultusunda seçimleri tarafsız izleyerek, seçimlere gölge düşürecek herhangi bir durumun önüne geçmek olduğu belirtilmiştir (KGHG, 1937:1).

Seçimlere katılabilmek için Hatay kökenli Türk vatandaşlarının, bölgeye doğru dünyanın farklı yerlerinden yola çıktıkları ve 6.000 soydaşın gelmek üzere pasaport işlemleriyle meşgul oldukları Kilis Günlük Halk Gazetesinin “ *Hatayda*” başlıklı ve 06.01.1938 tarihli basımında belirtilmiştir. Hatay'da bulunan heyet, söz konusu görevini tamamlamış olmasına rağmen(KGHG,1937:1) aynı gazetenin bir başka basımlı haberinde Hatay'da Fransız müstemlekecilerinin nüfus işlerinde Türklerin kayıtlarında müşkülâtlar çıkardıkları, Arap olanlara ise kolaylıklar gösterildiği belirtilmektedir. (KGHG,1938:4)

Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin belirttiğine göre Milletler Cemiyeti Konseyinin 26 Ocak 1938 tarihinde yaptığı toplantıya katılmak için Cenevre'ye giden Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras, burada Hatay'daki seçim meselelerine dair Türkiye'nin hassasiyetini dile getirmiştir (KGHG,1938:1).

Hatay'daki seçimlere yönelik Türkiye'nin endişelerini Fransız Dışişleri Bakanı M. Delbos'a ifade eden Tevfik Rüşdü Aras'a İngiliz Dışişleri Bakanı A. Eden de katılmıştır. Prensipite bir anlaşmaya varılarak Türkiye'yi tatmin edecek bir sürecin başlatılmasına karar verilmiştir. Cumhuriyet Gazetesinde Yunus Nadi'nin “ *Hatay Davamız Son Geçidi Üzerine*” başlıklı yazısı Kilis Günlük Halk Gazetesinin ilk sayfasına taşınmıştır. Hatay Seçimleri hakkında Yunus Nadi “...*Biz Hatay'ı Türkiye'ye ilhak etmiyoruz. ..Hatay için istediğimiz şey idari bir istiklalden ibarettir. Ne hacet, Fransa'nın teklifi ile kendisine müracaat ettiğimiz Milletler Cemiyeti, Franklin Bouillon muahedesinin milli ve kültürel esası bakımından Hatay'a verilecek hususi idare ibaresini işte böyle bizim dediğimiz şekil ve surette tefsir etti ve onun yüksek hakemliğiyle mesele bir daha böyle hal olunmuş bulundu. ...Milletler Cemiyeti'nin bu tefsir ve tasrihinden sonra dahi Fransa'nın Hatay'daki memurları marifetiyle vaziyeti karıştırabilmek umutları peşinde giriştiği bir takım fazla ve füzuli gayretlerdir. Bu gayretler, Milletler Cemiyeti'nin Hatay seçimlerine hazırlık için oraya gönderdiği heyeti şaşırtmış ve onun hazırlayacağı seçim talimatnamesinde(yönergesinde) Cemiyet kararlarına zıt yanlışlıklara sevk etmiştir. Bu hali Milletler Cemiyeti nezdinde protesto ettik. Mesele içtima halinde bulunan Konsey tarafından tetkik edilecektir ve edilmektedir” (KGHG, 1938:1-2).*

Hatay seçimine yönelik oluşturulan tarafsız komisyonun Fransız müstemlekecilerinden aldıkları fikirlerle düzenlenmiş olan nizamnameye karşı Türkiye'nin ileri sürdüğü tedbir ve çekince şartları ve yapılan protesto, Fransız, İngiliz Dışişlerince ve Milletler Cemiyeti Komisyonunca haklı görülerek bunun tadili için çalışmalar başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Kilis Günlük Halk Gazetesi, komisyonun tadil edeceği nizamnamenin tekrar yanlış yürütmeye çalışanlar olduğu takdirde karşılarında Atatürk'ün çelik iradesini göreceklarını, Türkiye'nin onayı alınmadan Hatay'da hiçbir şey yapılamayacağına değinmiştir(KGHG,1938:1).

Hatay seçimlerine yönelik olarak Türkiye'nin çekincelerini ve itirazlarını dile getirmek için Cenevre'ye Milletler Cemiyeti Konseyine Ocak ayında giden Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras, Türkiye'ye Şubat ayının başında dönmüştür. İskenderun limanında kurulacak serbest Türk

gümrük mıntıkası hususunda incelemeler yapmış olan heyetin raporunu inceledikten sonra Ankara'ya gitmiştir (KGHG,1938:1).

Cenevre'den “*Lö Tan*” gazetesinden haberini aktaran Kilis Günlük Halk Gazetesi; Hatay Seçim Kanununa ön şeklini verecek olan komitenin 14 Mart 1938 tarihinde toplanıp kararları ittifakla alacağı, kanunun Fransa tarafından ilan edilmek üzere Cenevre Konseyine bildirileceği, Fransayı Dö Tessian ile Lakrat'ın temsil edecekleri ifade edilmiştir(KGHG,1938:1).Hatay seçim nizamnamesini yapmak üzere, Cenevre'ye giden Hariciye Umumi Katibi Numan Menemencioglu'nun riyasetindeki heyet de Türkiye'ye dönmüştür (KGHG, 1938:2).

Kilis Günlük Halk Gazetesi, Hatay Seçim Yönetmeliği ile ilgili haberi “*Hatay Nizamnamesi*” başlığıyla okurlarına taşımıştır. Haberde Milletler Cemiyeti Sekreterliğinin neşrettiği bir tebliğde; İskenderun ve Antakya Sancak'ında ilk seçim nizamnamesini tetkike memur Milletler Cemiyeti Konseyi Komitesi'nin işlerini bitirdiği, 31 Ocak'ta Konsey tarafından kabul edilen karar gereğince ittifakla kabul olunan nizamnamenin, Fransız hükümetine bildirileceği, söz konusu seçimin 30 Haziranda başlayıp 15 Temmuz'a kadar tamamlanacağına tespit edildiği, seçimi izlemek ve kontrol etmek üzere Seçim komisyonunun Hatay'a gitmek için hazırlıklara başladıkları aktarılmıştır. (KGHG,1938:3).

Türkiye'nin hassasiyetini dikkate alan Milletler Cemiyeti, 31 Ocak 1938 tarihinde seçim yönetmeliğinde gerekli düzenlemelerin yapılmasına karar vermiş ve Seçim Konseyi, 7 Mart 1938 tarihinde söz konusu düzenlemeleri tamamlamıştır. Bu gelişmelerin akabinde Hatay'da 1938 Nisanında yapılması gereken seçimler, ancak 3 Mayıs 1938 tarihinde Milletler Cemiyeti Seçim Komisyonunun gözetiminde başlamıştır (Atabey,2015:197).

Kilis Günlük Halk Gazetesi yayınladığı haberinde seçim komisyonunun Hatay'a 15 Nisan'da varmasının ümit edildiği ve seçim mahkemesinin de komisyonla aynı zamanda işe başlayıp seçim neticelerinin ilanından bir ay sonra görevini tamamlamasının beklenildiği ifade edilmiştir. Mart ayı içinde seçime az bir zaman kalmışken Hatay'da halka karşı tahrikler başlamıştır. Antakya'da birçok köy sebepsiz olarak basılmış, evlerde bir şey çıkmayınca erkeklere işkenceler edilip kadın ve çocuklar dövülmüştür. Şaki Koca namında birisi, İskenderun'un Haciler köyünden 110 kişiyi Fransa'nın menfaati için bölgede çalışan “İttihadi Vatani Partisi”ne getirmiştir. Haberin detaylarında buraya getirilen köylülerin akıbetinin belli olmadığı, Ermenileri söz konusu ayrılıkçı partiye dahil etmeye çalıştıkları, bölgedeki polis ve jandarmanın halka kötü davrandığı yer almaktadır. Bunun yanı sıra nisanda yapılacak seçimde Suriye lehinde çalışanlara para dağıtılmak amacıyla para toplama vazifesinin Nüfus memurlarından oluşan bir grupça düzenlendiği, bu grubun bütün memurların maaşlarından %3 kesilmesine karar verildiği belirtilmiştir (KGHG, 1938:1).

Gazetenin vermiş olduğu bir başka haberde Arsuz'da İttihadi Vatani kulübünün açılışında yapılan törene doktor Alber, Moses Derkalosyan, Hasan Cebbare⁷, Şahin Cebbare isimindeki şahısların katıldıkları, burada söylenen nutuklarda “*Bize Türkiye mi yoksa Fransa'yı mı istiyorsunuz diye bir sual sorulursa hepimiz Fransa'yı isteriz. Çünkü Fransa Suriye'nin halifesidir*” dediklerini burada alınan karara göre; silah zoruyla da olsa Arsuz halkının İttihadi Vatani kulübüne kaydedilmesine ve kendilerine yardımcı olmaları amacıyla Jandarma kumandanı ile Nahiye müdürüne talimat verildiğinin ifade edildiği belirtilmiştir(KGHG, 1938: 1).

Makalemizin başlarında bahsetmiş olduğumuz delege Garo isimindeki zat, Türk düşmanlarından oluşan bir grup tarafından “İttihad-ı Anasır Cemiyeti” oluşturduğundan bahsetmiştik. Kilis Günlük Halk Gazetesinin aktardığı bilgiye göre bu kişinin Paris'e gideceği ve Hatay'a bir daha dönmeyeceği belirtilirken, Bayır, Bucak nahiyeleri ile Cerablus halkının anavatana ilhak etme arzusunda oldukları, bu mıntikalardaki Türk halka, Türkiye ve Hatay'da hatta Suriye'de çıkan Türkçe gazetelerin okutturulmadığı, Arapça gazetelere zorla kaydedtirildikleri, abone bedellerinin de Nahiye müdürleri ve Jandarma kumandanları marifetiyle tahsil edildiğine değinilmiştir (KGHG,1938:1).

⁷ Hatay'da Maliye Müdürü olarak görev yapmıştır. Bkz. Kilis Günlük Halk Gazetesi, 16.05. 1938., s. 1.

Hatay'da Mayıs ayı içinde birçok rahatsız eden hadise yaşanmıştır. Söz konusu gazetenin belirttiğine göre Hatay'da iki Arap'ın meçhul halde öldürülmesi sonucu müstemlekeçiler bu durum karşısında saldırgan tutumlarını devam ettirmişlerdir. Delege Garo ismindeki zat ile bir çok Usbacı⁸ eşkiya tarafından Reyhanlı'daki halkevi basılarak buradaki Türkler tutuklanmışlardır. Gazetede belirtildiğine göre Milletler Cemiyeti Kontrol heyetin seçim sırasında yaşanan bu olaylara ilgisiz kalıp, Türklere yapılanlarına seyirci olması ciddi eleştirel almasına yol açmıştır. Belirtildiğine göre; Müstemlekeçilerin 60.000 Ermeni'yi silahlandığı ve Paris gazetelerinin Türkleri Ermeniler üzerinden tehdide başladığı ifade edilmiştir (KGHG,1938:1).

Bu yaşanan olaylar Ankara'da da fazlasıyla ses bulmuş 27 Mayıs 1938 tarihinde mecliste yapılan 1938 mali yılına ait bütçe görüşmelerinde söz alan birçok milletvekili Hatay meselesine değinerek Fransızların göz yumdukları olaylara karşı tutumları şiddetle eleştirilirken, görüşmelere Ermeni ve kadın milletvekilleri de iştirak etmişlerdir. Meclis konuşmalarında Ermenilerin gözlerini açmaları gerektiği, Fransızların oyunlarına gelmemeleri konusunda uyarılar yapılırken Milli Mücadelede çalışan Türk Kadının Hatay hukukunu muhafaza ve müdafaaya da hazır bulunduğu temin edilmiştir. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, meclisteki konuşmasında Hatay davasının geçirdiği süreçleri izah ettikten sonra Fransız Dışişleri Bakanının göndermiş olduğu bir telgrafa değinerek Hatay'da seçim talimatnamesine riayet edilmesi için gerekenlerin kati suretle yapılacağını bildirildiğini ifade etmiştir(KGHG,1938: 1).

Hatay'da bulunan delege Garo ismindeki zatın, Türklere yönelik şiddet eylemelerini desteklemesinden sonra kendisinin askeri kumandanlığını yapmış olan Yüzbaşı Gero ismindeki zatla birlikte istifaya mecbur bırakılmışlardır. Hatay meselesi hakkında Türkiye'nin Paris Büyükelçisi Suad Davaz ile Fransa Dışişleri Bakanı B. Bonne arasında haziran ayı içerisinde devam etmekte olan müzakereler olumlu geçmiştir. Diplomasi sahasındaki olumlu gelişmeler Hatay'da kendini göstermeye başlamıştır. Bölgede mülki ve askeri idareyi eline almış olan Binbaşı Collet (Kole), gazetecilere vermiş olduğu beyanatında asayışı bozanlara hangi cemaatten olursa olsun müsaade edilmeyeceği ve herkesin oyunu serbestçe kullanmasının temin edileceğini dile getirmiştir(KGHG,1938:1).

4.Atatürk'ün Rahatsızlığı Süresince Hatay Sorunu ve Adana-Mersin Gezilerinin Yankıları

Hatay seçimini kontrol edecek olan heyet Hatay'a gelmiş, bölgede yaşanan sıkıntılar nedeniyle seçim, Mayıs'a ertelenmiştir. (KGHG,1938:1).Bölgede çeşitli sıkıntılara maruz kalan Türkler, başta Atatürk'e ve Milletler Cemiyeti'ne birer telgraf çekerek Hatay'da seçim için güvenli bir ortamın kalmadığını, muhaliflerin hükümetle birlikte kendilerine karşı saldırgan tutumlar içinde olduklarını ve bu yaşananların önüne geçilmesini istemişlerdir. Milletler Cemiyeti Komisyon Genel Sekreteri, Türklerin yaşanan tüm şiddet ve olumsuzluklara rağmen göstermiş oldukları soğukkanlılık ve sükûna hayran olduğunu bundan dolayı Türklerin tebrike şayan bulduklarını söylemiştir(KGHG,1938:1-2).

Bir yandan Hatay'da Türk vatandaşların sandık başına gitmesine engel olmak için içerde müstemleke memurlar, Araplar, Fransa ve Fransa'dan menfaati olan her kim varsa ciddi gayretler içine girmişlerdir. Bunun yanı sıra Atatürk'ün devlet meseleleriyle meşgul olmayacak kadar hasta olduğu haberi duyurularak Hatay halkının maneviyatını kırılarak seçimlerin Türkler aleyhine neticelenmesi amaçlanmıştır. Atatürk, Hatay meselesinden elini çekmediğini ve sağlıklı olduğunu göstermek amacıyla 19 Mayıs 1938 tarihinde Ankara'dan hareketle ertesi gün Mersin'de olmuştur. Mersin'de halkın sevgisi ve coşkusuyla karşılanmıştır (KGHG,1938:1).

Kilis Günlük Halk Gazetesinin belirtmiş olduğu yurt gezileriyle ilgili haberde; Atatürk'ün sağlık durumu ile yabancı ve yerli basında çıkan haberlere üzülen Hatay halkı namına bir heyetin,

⁸ Hatay'da Türklere yönelik şiddet ve fesat hareketlerini organize eden bir çete olup başkanları Mahud Zeki Ersuzi'dir. Bkz. Kilis Günlük Halk Gazetesi, 30.06. 1938, s.1 ve aynı gazete, 04.08.1938, s.1.

Cumhuriyet Halk Partisi başkanı Abdülgani Ağanın riyasetinde Mersine giderek, Atatürk'ün huzuruna çıkmak istedikleri ancak hükümet yetkililerinin seçimin devam ettiği bu hassas dönemde herkesin görevinin başında olması gerektiğinin belirtildiği ve ziyaret maksatlarının Atatürk'e iletildiği ifade edilmiştir. Mersin'den Adana'ya gelmiş olan Atatürk'ün huzurunda piyade ve topçu kıtalarının muazzam resmi geçit töreni yaptırılarak Türkiye'nin kararlığı gösterilmiştir. Bu yurt gezilerinden sonra Atatürk, 26 Mayıs 1938 tarihinde Ankara'ya gelmiş ve aynı gün İstanbul'a geçmiştir (KGHG,1938:1).

Hatay mevzusu ile ilgili olarak Askeri anlaşmalarını Fransa Şark Orduları Kumandanı Orgeneral Hotzingernin başkanlığındaki askeri heyet ile Antakya'ya müzakerelere katılmak üzere Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Asım Gündüz'ün başkanlığında Hariciye Vekaleti Birinci Daire Reisi Cevad Açıkalın, Genel Kurmay Harekat Şubesi Müdürü Albay Feyzi Mengüç ve Hareket Şubesinden Yüzbaşı Nurettin Alpkartan'dan oluşan Türk askeri heyeti 16 Haziran 1938 tarihinde hususi bir trenle Ankara'dan İskenderun'a hareket etmişlerdir(KGHG,1938:1)

İki askeri heyet arasında yapılan görüşmeler müspet sonuçlar vermiş, Hatay asayiş ve inzibatın temini için iki ülke arasında 3 Temmuz 1938 tarihinde askeri iş birliği esasını içeren bir antlaşma kabul edilmiştir. Söz konusu askeri antlaşma ve 32 maddelik ek protokole göre, Hatay'ın toprak bütünlüğü ile siyasal statüsünün iki devlet tarafından korunması ve bu amaçla her iki devletin Hatay'a 2500'er kişilik askeri kuvvet göndermesi kabul edilmiştir. Bu esaslar içinde Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki Türk kuvvetleri 4 Temmuz 1938 tarihinde Hatay'a girmiştir (Atabey,2015:197).

Öte yandan, önce Paris'te başlayıp Ankara'da devam eden görüşmeler sonunda da, 4 Temmuz 1938'de Türkiye ile Fransa arasında bir "Dostluk Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, taraflar, birbirleri aleyhine olan hiçbir politik veya ekonomik antlaşmaya ve birbirlerine yönelen herhangi bir kombinezona katılmayacaklar ve taraflardan biri, bir veya birkaç devlet tarafından saldırıya uğrarsa, diğeri saldırganlara hiçbir şekilde yardım etmeyecektir (Armaoğlu, 2007:350-351).Diğer yandan, yirmi yıllık esareti sona erdiren ve Hatay'a giren Türk askerleri, halkın "Yaşasın Atatürk, Yaşasın Türkiye, Yaşasın Hatay" nidaları eşliğinde büyük bir sevinçle karşılanmıştı. (KGHG, 1938:1)

Hatay içinde Türklere karşı yapılan haksızlıklar nedeniyle Atatürk'ün güney illerine bir yurt gezisi düzenlemeyi arzu etmiştir. Bu gezilerinin amacı Hatay'ın sahipsiz olmadığı mesajını vermek olmuştur. Bu gelişmelerin ardından 20 Haziran 1938 tarihinde İstanbul'da Atatürk'ün huzurunda yapılan toplantıya Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile Numan Menemencioğlu'nun da iştirak ettikleri bir vekiller heyeti katılmıştır. Bu toplantıda alınacak tedbirle kararlaştırıldığı gibi Hatay'da Milletler Cemiyeti adına bulunan kontrol heyetinin tutumları ve Türklere yapılanlardan dolayı yaşananlar Milletler Cemiyeti nezdinde protesto edilmiştir (KGHG,1938:1). Milletler Cemiyeti nezdinde yapılan protesto hemen karşılık bulmuş, Milletler Cemiyeti Umumi Katipliği, Hatay'a gönderilen komisyonun görevi tam anlamıyla yerine getiremediğine kanaat ederek komisyonun çalışmalarını sonlandırmaları talimatını verdiklerini belirtmiştir. Haziran ayı içerisinde Hatay'ın statüsünün tanzimi, Hatay sınırının tespiti ve asayişin temini için Türk-Fransız erkânıharbiyeleri ile Paris'te Fransız Dışişleri Bakanı ile Türkiye Büyükelçisi arasında ayrıca müzakerelerin de anlaşma yoluna girdiği Kilis Günlük Halk Gazetesinde belirtilmektedir (KGHG,1938:1)

5.Hatay Devleti'nin Kurulması ve Kilis Günlük Halk Gazetesi'nin Konuya Yaklaşımı

Türk-Fransız askeri ve siyasi antlaşmaların imzalanmasından sonra iki hükümet, Hatay'da seçimlerin Türk-Fransız otoritelerin ortak denetiminde tamamlanması ve işbirliğine devam edilmesi konusunda anlaşmışlardır. Bunun üzerine Türkiye, seçim işlerini Fransız Yüksek Komiserinin Hatay'daki temsilcisi Yarbay Collet ile birlikte yürütmek üzere Cevat Açıkalın'ı olağanüstü temsilci olarak tayin etmiştir. Bu kapsamda Cevat Açıkalın, 15 Temmuz 1938'de Fransız temsilcisi ile resmi temaslara başlamıştır. Bu arada seçim komisyonu, 22 Temmuz 1938 tarihinde Hatay'da

çalışmalarına yeniden başlamış, 24 Ağustos 1938’de Türk-Fransız ordularının garantisi altında Hatay’da yapılan milletvekili seçimlerinde Türkler, 40 milletvekilliğinden 22’ni kazanmışlardır. Bu seçimlerin ardında Meclis 2 Eylül 1938 günü ilk toplantısını gerçekleştirmiş (Atabey, 2015:198) ve bağımsız devlet için Hatay Cumhuriyeti adı kabul edilmiştir. Yeni devletin resmi dili Türkçe ve Arapça olduğu halde, bütün milletvekilleri Türkçe yemin etmişlerdir (Armaoğlu,2007:351)

Halk, Meclis binasının önünde toplanarak sevinç gösterilerinde bulunmuştur. Meclis salonunda Türkiye’nin olağanüstü temsilcisi Cevat Açıkalın, askeri mümessili Şükrü Kanatlı, Fransız delegesi Collet, vali Abdurrahman Melek ve konsoloslar bulunmaktaydı. Meclis en yaşlı aza olan Mehmed Adalı’nın bir nutku ile açılmış ardından Meclis başkanı seçilmiştir. İttifak ile söz konusu başkanlığa Halk Partisi Başkanı Abdülğani Türkmen, Birinci Başkan Vekilliğine Vedi Münür Karabey, İkinci Başkan Vekilliğine Alevi mebuslardan Zeynelabidin Maruf, Riyaset Divani Katipliklerine de Bekir Sıtkı Kut ve Dr. Veli Bilgin seçilmişlerdir. Meclis Başkanlığına seçilen Abdülğani Türkmen konuşmasında Türkiye’ye ve Atatürk’e bağlılıklarını bildirdikten sonra Meclis, ittifakla devletin adını “Hatay” olarak tespit etmiştir. Hatay Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen getirilirken Başbakanlığa da Dr. Abdurrahman Melek getirilmiştir. Meclis açılış töreninde Alevi, Ermeni, Rum ve Ortodox cemaat temsilcileri de katılmıştır. Atatürk, Hatay Meclisi’nin açıldığını haber alır almaz Ankara’da bulunan Başbakan Celal Bayar’a da bir telgraf çekerek kendisini kutlamıştır. Tayfur Sökmen’in Hatay Cumhurbaşkanı olduğu Türkiye, Fransa, Suriye ve Lübnan Cumhurbaşkanlarına bildirilmiştir(KGHG,1938:1)

2 Eylül 1938 Cuma günü saat 14:30’da açılan Meclis’te kabine cumhurbaşkanı seçiminden oluşturulmuştur(KGHG,1938:1).Halk Partisi, Hataylılara hitaben bir beyanname neşretmiştir. Halk Partisi’nin programları arasında Hatay hakkındaki uluslararası taahhütlerin temin etmek, kanun karşısında imtiyaz tanımamak, cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik, kültürel milliyetçilik, inkılapçılık ilkelerinin devlet dairelerinde hakim kılmak, Hatay’da iç güvenliği tesis etmenin yanında komşu ülkelerle barış içinde yaşamak, Köylü, çiftçi ve esnafı destekleyerek, Hatay’ın tabii servetlerini meydana çıkarmak ve işletmek, yol ve liman inşaatlarını temin etmek, şehirdeki sağlık sorunlarıyla ilgilenerek hastane dispanserler açmak, zirai kalkınmayı sağlamak, eğitim konusunda eksiklikleri tamamlamak, Hatay’ı cazip bir şehir haline getirmek olarak sıralayabiliriz (KGHG,1938:1).Tüm bunların yanı sıra meclisin açıldığı 2 Eylül tarihinin Hatay’da her sene milli bayram olarak kutlanması da kararlaştırılmıştır (KGHG,1938:1)

6 Eylül 1938 tarihinde Hatay Cumhuriyeti’nin ilk kabinesi Meclis’ten güven oyu olarak görevine başlamıştır. Aynı gün Milletler Cemiyeti tarafından onaylanan Hatay Anayasası da kabul edilmiş, devletin resmi adı da “ Hatay Devleti” biçiminde değiştirilmiştir. Türk İstiklal Marşı ve Hatay bayrağı benimsenmiştir (Gürkaynak,2008:184)

Hatay’daki bu son gelişmeler üzerine Kilis Günlük Halk Gazetesinin 10 Ekim 1938 tarihli sayısı “ Sancak’ın Ölümü” başlığı ile süreci değerlendirmiştir. Gazete, İngiltere’de çıkan Truth mecmuasından aldığı bilgilere yer vererek; Ekim’in ilk haftası Suriye Parlamentosunun da onayıyla Anadolu’nun köşesinde şimdiye kadar İskenderun Sancağı olarak adı geçen küçük toprak cumhur reisi, milli meclisi ve bayrağıyla muhtar bir cumhuriyet olmuştur diyerek, Hayat Cumhuriyeti’nin Suriye’ye yalnız gümrük ve dış münasebetler bakımından bağlı kalacağını belirtmiştir. Gazetenin devamında nüfusun büyük bir ekseriyetin Türk olduğu ve İskelesi olan İskenderun Türk hinterlandı için çok büyük önemi olan Hatay’ın doğumunun Türk diplomasinin bir zaferi ve bu yeni doğan devletin, Türkiye’nin nüfusu altında olacağına anayasasından ve isimden dolayı belli olduğu ifade edilmiştir. Gazetede en ilginç gelebilecek bilgi Hatay adı ile ilgili yapılan açıklamadır. Buna göre “ Hatay “dominyon” manasına gelen Türkçe bir kelimedir. Eğer bir an için etimoloji sahasına girecek olursak bu kelimenin Türklerle Macarlar arasındaki akrabalığı gösteren çok enteresan bir ciheti olduğunu da görürüz. Çünkü Macarcada aynı manayı ifade eden kelime “Hatalom” ve hatta manada pek ufak bir farkla “Hataly”dir” şeklindedir (KGHG,1938:1).

Hatay mebusları içerisinde Antakyadan Abdülgani Türkmen, Dr. Vedi Bilgin, Samih Azmi, Suphi Berekat, Vedi Münir Karabey, Arif Hikmet Celal, İzzet Zekeriya, Bekir Sami Kunt, Ali Mısırlı, Nuri Aydın, Mehmed Adalı, Mehmed Kamil gibi isimler yer alırken Alevi ve Rum cemaatinden Mehmed Said Tubeyli, Hasan Ali Daut, Süleyman Tuhani, Mehmed Köse Diyop, Zeynel Abidin Cilli, Selim Mahmud, Salih Güzel, İsa Kazancıyan ve Agob Dautyan gibi isimler yer almıştır (KGHG,1938:1)

Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde ölümü üzerine Hatay halkı da tüm Türk milleti gibi büyük bir matem yaşamıştır. Hatay Millet Meclisinin toplantısında Hatay devlet reisi olarak konuşan Tayfur Sökmen, yaşamış oldukları bu acıyı ancak Atatürk'ün en son eseri olan Hatay davasına ve prensiplerini devam ettirerek yatıştırabileceklerini ifade etmiştir. Konuşmasında Hatay devletinin Atatürk'ün dehası ve çabasıyla nasıl kurulduğunu belirterek şunları ifade etmiştir “ *Anayurdun kurtuluş hareketleriyle işbirliği yapmak ve bir program dahilinde çalışmak üzere Gaziantep'e gitmiş olan Hataylılar Gaziantep'in Sam Köyünden 1920 (1336) senesinin Nisanında Rumeli ve Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine çektikleri telgrafla, Atatürk o zaman Antep Mıntika Kumandanı bulunan Recep Bey'i (Ki halen askeri temyiz mahkeme azasıdır) verdikleri cevapta Hatay'ın Misak-ı Milliye dahil bulunduğunu, azami fedakarlık yapılmasını ve Maraş'ta yeni teşkil edilen 2. Kolordu ile münasebet tesis edilmesi lüzumunu bildirmek suretiyle Hatay'ın kurtuluş temelini atmıştı....Hatay'ın kurtulması için Sam Köyü telgrafhanesinde atılan bu temel,onun çelik iradesinin bir tezahürü olarak 2 Eylül 1938 tarihinde şu Meclisi Alinin küşadı ile binayı istiklal tekemmül ederek dava fiilen halledilmiştir” Tayfur Sökmenden sonra söz olan Antakya mebusu ve reis vekili Vedi Karabay da “ *Öksüzdük, O bize baba oldu. Bizi karanlıktan ışığa ve esaretten hürriyete o kavuşturdu. Hatay'ı kurtarmadan ölürsem gözüm açık gider demişti.....kurtardığı Hatay'ın kurtuluş bayramını gördü”* demiştir (KGHG,1938:1-3)*

Atatürk'ün vefatından sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı, Şükrü Saraçoğlu ise Tevfik Rüştü Aras'ın yerine Dışişleri Bakanı olmuştur. İnönü'nün en büyük hedefi Sovyetler Birliğiyle sağlanan antantı bozmadan, İngiltere ve Fransa ile bir savunma ittifakı kurmaktır. Balkanların ancak Sovyetler Birliği ile Akdeniz'de ise İngiliz ve Fransızlarla işbirliği yapılarak savunulabileceğine inanmaktadır. Ancak 1936 Haziran'ında Montrux görüşmelerinde başlayan karşılıklı güvenlik paktı girişimleri sonuç vermemiştir. Bu arada İngiltere, Almanya ve İtalya ile savaşmak yerine müzakere yolunu tercih etmiştir(Hale,2003:58-59).Almanya'da ise Hitler, Fransa ve İngiltere'nin tahakkümünde yaşamamak istemediklerini, kendilerini ilgilendiren mevzularda Almanya'ya sorulmadan alınacak kararın savaşla sonuçlanacağı tehditlerini savururken (KGHG,1939:2) İtalya 1939 yılının Nisan'ında Arnavutluk'u işgal etmiştir (KGHG,1939:1)

Bu sırada Londra'da Türk Büyükelçisi olan Tevfik Rüştü Aras, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği ve Türkiye arasında İngiltere'nin de destekleyeceği saldırmazlık paktı teklif ettiğinde İngiltere ve Fransa'nın tutumunda önceleri bir değişiklik olmamıştır. Polonya ve Romanya, Almanya'ya karşı bir işbirliği yapmak istememiştir. İtalya'nın Arnavutluk'u işgali üzerine İngiltere 12 Nisan1939'da Türkiye'ye karşılıklı yardım antlaşmasını teklif etmiştir (Hale, 2003: 59).Nitekim İngiltere, 12 Mayıs 1939'da Türkiye ile Karşılıklı Yardım Deklarasyonu imzalamış, Fransa ise böyle bir anlaşmanın Hatay sorununun tam olarak çözülmesine bağlı olduğunu bildiğinden tavrını değiştirmiştir. Ana vatana katılma kararı alarak Hatay Devleti'ne son vermiş bu gelişmelerin akabinde Fransa ile Türkiye arasında Ankara'da 23 Haziran 1939'da⁹ Türkiye ile Suriye arasında Toprak Sorununun Kesinlikle Çözülmesine ilişkin antlaşma imzalanmıştır. Buna göre; Fransa, 23 Temmuz 1939 tarihine kadar Hatay topraklarını boşaltacak ve Türkiye de Suriye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı gösterecektir. Hatay Meclisi de 23 Haziran 1939 tarihinde aldığı kararla oy birliği ile ana vatana

⁹ Söz konusu antlaşma Ankara'da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile Fransız Büyükelçisi Masigli, Paris'te de Fransız Dışişleri Bakanı Bonne ve Türk Büyükelçisi Suad Davaz arasında imzalanmıştır. Antlaşmalardan birisi Hatay'la, diğeri Doğu Akdeniz'in güvenliği ile ilgili olmak üzere iki kısmı ihtiva etmiştir. İkinci kısım 12 Mayıs 1939 tarihinde yayınlanan Türk-İngiliz antlaşmasına benzemektedir. Kilis Günlük Halk Gazetesi, 26.06. 1939, s. 1.

katılma kararı almış ve Hatay Devleti'ne son verilmiştir. TBMM, 7 Temmuz 1939'da Hatay'ın ana vatana katılmasını ve Hatay ilinin kurulması hakkındaki kanunu kabul etmiştir. (Eyicil, 2005: 419)

6.Sonuç

Emperyalist devletlerce, 20. Yüzyılın başında çok milletli devletlerin parçalanması süreci başlatılmış ve Osmanlı Devleti de bundan en olumsuz şekilde etkilenmiştir. İngiltere ile Fransa arasında 16 Mayıs 1916 tarihinde Sykes-Picot Antlaşması yapılmış ve Hatay, Fransa'nın kontrolüne girmiştir. 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile İskenderun Sancağı, Suriye sınırlarında bırakılarak bölgeye özel bir statü verilmiştir. Söz konusu antlaşma Lozan Antlaşması çerçevesinde onaylanmıştır. Misak- Milli sınırları dışında kalan ve Fransa'nın güdümünde Suriye topraklarında bulunan, halkının ekseriyetle Türk nüfusundan meydana geldiği Hatay bölgesi, 1936 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Mustafa Kemal Atatürk'ün en önemli ve hassas meselesi olmuştur. Fransa devleti, Hatay'ı Türkiye'ye bırakmamak için bölgede Türk nüfus üzerinde yıldırma politikasına girmiştir. 1937 ve 1939 yıllarında Müslüman Türk ahaliye karşı ikinci sınıf muamele yapılarak adam kaçırma, öldürme, tecavüz, mala zarar verme gibi hadiseler Kilis Günlük Halk Gazetesinde de yer bulmuş, micro düzeyde Kilis halkı; makro düzeyde tüm Türkiye bu hadiseleri esefle kınamıştır.

Hatay meselesi, sadece Türkiye ve Fransa devleti arasında bir mesele olmayıp, günümüze kadar sirayet edecek gelişmelerin de başlangıcıdır. Hatay'ın Suriye toprakları dahilinde kalmasını isteyen Suriye yönetimi, Hatay'daki ayrıcalıklı yapıyı desteklemiş, Fransa ile birlikte Arap halkı üzerinde Suriye neşriyatı üzerinden bir algı yönetimi içine girmiştir.

Türk halkının yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen, sağlığını göz ardı ederek Hatay meselesine tüm gücüyle eğilen Mustafa Kemal Atatürk'ün ve dönemin Türk Dışişlerinin bir başarısı olarak Misak-ı Milli sınırlarına dahil edilen Hatay, Türk tarihine mal olmuş bir süreçtir.

KAYNAKLAR

I-Gazeteler

Kilis Yevmi Halk Gazetesi, 1 Kanuni Sani 1925, Sayı: 251.

Kilis Günlük Halk Gazetesi,

20.01.1938, 07.11.1938, 06.05.1937, 13.05.1937, 03.06.1937, 19.05.1937, 31.05.1937, 14.06.1937, 17.06.1937, 10.06.1937, 21.06.1937, 16.08.1937, 29.07.1937, 05.07.1937, 30.08.1937, 09.09.1937, 06.09.1937, 27.12.1937, 10.01.1938, 08.07.1937, 12.08.1937, 23.12.1937, 04.11.1937, 18.11.1937, 24.01.1938, 27.01.1938, 31.01.1938, 03.02.1938, 17.02.1938, 10.03.1938, 28.03.1938, 24.03.1938, 31.03.1938, 16.05.1938, 04.03.1938, 11.04.1938, 30.06.1938, 04.08.1938, 30.05.1938, 02.06.1938, 13.06.1938, 02.05.1938, 16.05.1938, 26.05.1938, 30.05.1938, 16.06.1938, 23.06.1938, 27.06.1938, 30.06.1938, 08.09.1938, 29.08.1938, 05.09.1938, 29.08.1938, 10.10.1938, 25.08.1938, 28.11.1938, 03.04.1939, 10.04. 1939, 26.06. 1939.

Ulus, 1 Şubat 1937; Ulus, 21 Şubat 1937.

II- Kitap ve Makaleler

Akşin, Abdülhat (1999). Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasi. Ankara: TTK Yayınları.

Armaoğlu, Fahir (2007). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkım Yayınları.

Arı, Tayyar (2008). Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 4. Baskı, Bursa: Mkm Yayınları

Atabey, Figen (2015). " Hatay'ın Anavatan'a Katılma Süreci", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, Temmuz, ss. 192-209.

Atay, Falih Rıfki (2004). Zeytindağı. İstanbul: Pozitif Yayınları

Aydemir, Şevket Süreyya (1987). Makedonya'dan Orta Asya'ya Kadar Enver Paşa (1914-1922), Cilt: 3. İstanbul: Remzi Kitabevi,

- Balcı, Meral (2018). “ Hatay Devleti Millet Meclisi Üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi ve TBMM'nin Etkileri”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt:13, S: 30, Temmuz, s 247- 265.
- Eyicil, Ahmet (2005). *Siyasi Tarih 1789-1939*. 2. Basım, Ankara: Gün Yayınları
- Gönlübol, Mehmet, Sarar, Cem Vd. (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1945)*. 9. Baskı. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Gürkaynak, Muharrem (2008).“Fransa İle İlişkiler”, *Türk Dış Politikası 1919-2008*. Editör: Haydar Çakmak. Ankara: Platin Yayınları
- Hale, William (2003). *Türk Dış Politikası (1774-2000)*. Çev:Petek Demir. İstanbul: Mozaik Yayınları
- Hatipoğlu, Süleyman (2001).*Türk-Fransız Mücadelesi (Orta Toros Geçitleri,1915-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Kılınçkaya, M. Derviş(2004). *Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Lutskiy, Borisoviç (2011). *Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi 16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla*. Çev: Turan Keskin. İstanbul: Yordam Kitap
- Öymen, Onur (2007). *Silahsız Savaş Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*.6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Sanders, Limon Von (2017). *Türkiye’de Beş Yıl*. Çev: Eşref Bengi Özbilen. 5. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Şahin, Burhan (2008). “ Türk Dış Politikasında Hatay Meselesi (1936-1939)”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 16, No:2, Ekim, ss. 607-614.
- Şahin, İsmail, Şahin, Cemile (2015) “ Ortadoğu’da Emperyalist Güçlerin Gizli Oyunu: Sykes-Picot Antlaşması”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 38, Autumn II , ss. 242-262
- Uluğbay, Hikmet(2008). *İmparatorluk’tan Cumhuriyete Petropolitik*. Ankara: De Ki Yayınları
- Umar, Ömer Osman (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Turan, Esin Tüylü (2017). “ Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerine göre Hatay Sorunu ve Hatay’ın Anavatana Bağlanması”, *VAKANÜS*, Mart, Yıl: 2, No: 1, ss. 284-312.

